

СТРАТЕГИЯИ НАВИ АМНИЯТИ МИЛЛИИ ШМА: НАЗАРИ
НЕОЛИБЕРАЛӢ БА АРХИТЕКТУРАИ МУНОСИБАТӢОИ
БАЙНАЛМИЛАЛӢ ВА АМНИЯТИ САРОСАРӢ

Каримов Ш.Т.,

сарходими илмии шуббаи Аврупо ва
Америкаи Институти омӯзиши масъалаҳои
давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ,
доктори илмҳои сиёсӣ

Ба таърихи 12 октябри соли 2022 Қасри Сафед ба таври расмӣ қабули Стратегияи амнияти миллии ШМА (National Security Strategy)-ро эълон намуд. Стратегияи мазкур одатан ҳар дафъа барои як давраи муайян аз тарафи маъмурияти президенти навбатии ШМА таҳия ва қабул мегардад. Ин дафъа маъмурияти президент Ҷо Байден ин санадро бо каме таъхир нашр кард, ки он зоҳиран ба тағйири вазъи байналмилалӣ ва паёмдҳои равандҳои глобалӣ вобастагӣ дорад. Стратегияи нави ШМА оид ба амнияти миллӣ аз 48 саҳифа иборат буда, 5 қисматро дар бар гирифтааст: мусобиқа барои он ҷӣ дар пеш аст (с.6-13), сармоягузорӣ барои қудратмандии мо (с.14-22), афзалиятҳои глобалии мо (с.23-36), стратегияи минтақавии мо (с.37-47, хулоса (с.48)[9].

Дар муқаддима гуфта мешавад, ки Стратегияи амнияти миллӣ (минбаъд - Стратегия) «тавсиф мекунад, ки Штатҳои Муттаҳида ҷӣ тавр манфиатҳои ҳаётии моро пеш бурда, барои ҷаҳони озод, ошкоро, шукуфон ва амн саъю кӯшиш хоҳад кард». Дар ҳамин ҷо ду таҳдиди асосӣ ба тартибот ва низоми демократии ҷаҳон ва манфиатҳои миллии Штатҳои Муттаҳида ба таври возеҳ гуфта шудааст - Россия ҳамчун хатари фаврӣ ва доимӣ (immediate and persistent threat) ва Чин ба ҳайси бузургтарин таҳдиди дарозмуддати геополитикӣ (most consequential geopolitical challenge): "Мо бо Ҷумҳурии Мардумии Чин, ягона рақибе, ки ҳам ният ва ҳам қобилияти

тағйир додани тартиботи байналмилалиро дорост, дар баробари нигоҳ доштани хатари Россия, самаранок рақобат хоҳем кард."

Дар қисмати аввали Стратегия омадааст, ки ШМА имрӯз бо ду мушкилоти стратегӣ рӯ ба рӯ мебошад. Якум, раванди тағйирот ва навоариҳое, ки дар асари анҷоми "чанги сард" дар арсаи ҷаҳонӣ арзи вуҷуд кардааст, чун рақобат байни қудратҳои бузург барои ташаккули ҷаҳони нав, муносибатҳои нав ва ояндаи инсоният ҷараён дорад. "Ҳеҷ миллате барои муваффақ шудан дар ин рақобат беҳтар аз Штатҳои Муттаҳида нест", - омадааст дар Стратегия. Биниш ва мавқеи ШМА дар ҳамкорӣ бо шариконаш ин таъмини ҷаҳони озод, ошкоро, амн ва шукуфон аст. Ин маънои онро дорад, ки усулҳои бунёди худмуайянкунӣ, тамомияти арзӣ ва истиқлолияти сиёсӣ бояд эҳтиром карда шаванд, институтҳои байналмилалӣ мунтазам тақвият ёбанд, кишварҳо дар интихоби худ оид ба сиёсати хориҷии ҳешо зод бошанд, фазои озодонаи иттилоот таъмин гардад, ҳуқуқҳои асливу умумии инсон дастگیرӣ ва фазои мусоиду ягона ба иқтисоди ҷаҳонӣ фароҳам овардашавад.

Дуюм, ҷолишҳои муштараке, ки фаромарзӣ ҳастанд, сарҳад надоранд, аз қабилӣ тағйирёбии иқлим, амнияти озуқаворӣ, бемориҳои сироятӣ, терроризм, нарасидани нерӯи барқ ё таваррум ва ғайра. Ин ҷолишҳои муштарак моҳияти геополитикӣ доранд ва дар ҷавҳари амнияти миллӣ ва байналмилалӣ қарор гирифтаанд. Ҳалли ин мушкилот фазои рақобатпазири байналмилалӣ ва ҳамкориҳои муштаракро тақозо мекунад, аммо афзоиши рақобати носолими геополитикӣ, миллатгароӣ ва популизм ин ҳамкориро боз ҳам душвортар мекунад ва ШМА-ро лозим меояд, ки ба таври нав ва диди тоза амал намояд.

Аз назари таҳиягарони Стратегия, имрӯз иддае аз кишварҳои ғайридемократӣ (низомҳои авторитарӣ ва тоталитарӣ) ба раванди озодӣ, таъмини рушди устувор ва амнияти саросарӣ монеъ мешаванд. Россия, масалан, ба низоми озоду шаффофи байналмилалӣ таҳдиди ҷиддӣ эҷод

карда, қонунҳои асосии тартиботи байналмилалиро дағалона вайрон мекунад. Мушкилоти кишвари Чин тафовут дорад: он ягона рақибест, ки ҳам нияти тағйир додани тартиботи байналмилалӣ дорад ва ҳам дорои қудрати иқтисодӣ, дипломатӣ, низомӣ ва технологӣ барои амалӣ сохтани аҳдофи мазкур мебошад. Дар ҳамин қарина кишварҳои Эрон ва Кореяи Шимолӣ низ ба ҳайси кишварҳои хатарзо барои амнияти байналмилалӣ номбар шудаанд. “Мақсади мо равшан аст — мо тартиботи озод, ошкоро, шукуфон ва бехатари байналхалқиро мехоҳем. Мо тартиботеро мечӯем, ки озод бошад, зеро он ба одамон имкон медиҳад, ки аз ҳуқуқу озодиҳои асосӣ, универсалии худ истифода баранд”, - таъкид шудааст дар Стратегия.

Стратегия доираи миллатҳоеро, ки мавқеъ ва дидгоҳи ШМА-ро дар бобати ҷаҳони озод, ошкоро, шукуфон ва амн дастгирӣ мекунанд, муайян намуда, ба ин гурӯҳ кишварҳои дорои низоми демократии Аврупо ва ҳавзаи Ҳинду Уқёнуси Оромро шомил месозад. Гурӯҳи дигарро кишварҳои ташкил медиҳанд, ки ба нисбати озод ва демократӣ набуданашон ба тартибот ва низоми байналмилалӣ ва амнияти он хавфи ҷиддӣ ворид месозанд, аз қабيلي Россия, Чин, Эрон, Кореяи Шимолӣ. Масалан, дар мавриди кишварҳои Чин ва Россия таъкид карда мешавад, ки онҳо аз анҷоми ҷанги сард ва паёмадҳои мусбати он баҳравар шуданд, иқтисодашон рӯ ба инкишоф ниҳод, кишвари Чин ҳатто ба як кишвари абарқудрати иқтисодӣ мубаддал гашт, Россия ба G8 ва G20 пайваст ва дар солҳои 2000-ум аз ҷиҳати иқтисодӣ барқарор шуд, аммо ин ҳарду кишвар аз тарси он, ки ташаккул ва тақомули ҷомеаи озод ба низомҳои авторитарии онҳо хатар эҷод мекунад, роҳи дигари ғайридемократии инкишофро пеш гирифтанд, ки на аз тарафи ШМА ва на аз ҷониби шарикони демократии он пазируфта нахоҳад шуд.

Масъалаҳои марбут ба оқибатҳо ва паёмадҳои ноговори пандемия, мушкилиҳои муҳити солими зист ва тағйири иқлим дар саросари ҷаҳон, ба таври ғайриқобили қабул ва ташвишовар кам шудани масоҳати ҷангалҳо ва дигар захираҳои табиӣ, камбуди оби нӯшокӣ, боло рафтани нархи захираҳои

энергетикӣ, густариш ёфтани касалиҳои сирояткунанда, боло рафтани сатҳи камбизоатӣ, холишҳо ва мушкилиҳои марбут ба терроризм ва низоми авторитариву тоталитарӣ ва ғайра дар бахшҳои алоҳидаи Стратегия мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Бо назардошти чунин ҳолати ноговор ва мақому тавонмандии ШМА, гуфта мешавад дар он, зарур аст, ки Амрико нақши пешбаранда ва раҳнаморо бар дӯш дошта бошад. Барои ноил шудан ба ин мақсад се самти асосии фаъолият пешниҳод карда мешавад, ки бояд дар маркази тавачҷуқи стратегии ШМА қарор бигирад: 1) сармоягузори пайваста ва афзоида ба сарчашмаҳо ва воситаҳои асосии қудрат ва нуфузи Амрико, 2) бунёди эътилофи пурқудрати давлатҳои алоқаманд барои баланд бардоштани таъсири дастаҷамъона дар ташаккули муҳити стратегии глобалӣ ва ҳалли мушкилоти муштарак, 3) таҳкими ҳарчи бештар ва модернизатсияи пайвастаи қувваҳои ҳарбии ШМА ба хошти рақобатпазирӣ бо кишварҳои абарқудрати муҳолиф ва рафъи хатарҳои террористӣ.

Қисматҳои дуввуму сеюми Стратегия ба шарҳу тафсир ва шеваҳои амалӣ намудани ҳамин мақсадҳои стратегӣ бахшида шудаанд. Аз ҷумла, дар Стратегия омадааст, ки имрӯз тафовут миёни сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвар дигар вучуд надорад, зеро инҳо бо ҳам тавъаманд: қудрату тавонмандӣ ва рушду такомули дохилии кишвар, ки ба дастовардҳои навини технология ва инноватсия асос ёфтааст, ба афзоиши нуфузи он дар арсаи ҷаҳонӣ мусоидат хоҳад кард. Аз тарафи дигар, нуфуз ва шухрати ҷаҳонии ШМА ба тақмили бештари давлатдории миллӣ, ифтихор ва сарҷамъии миллат оварда мерасонад. Дар ҳамин замина бо иттиҳод ва созмону шабакаҳои мухталифи ҳамкориву шарикӣ, аз қабилҳои СММ, Иттиҳоди Арупо (ИА), НАТО, Иттиҳоди иқтисодии Ҳинду Уқёнуси Ором барои инкишоф (IPEF), Шарикӣ барои сармоягузорӣ ва инфрасохтори ҷаҳонӣ (PGII), Чоргонаи Ҳинду Уқёнуси Ором (Австралия, Ҳиндустон, Чопон, Штатҳои Муттаҳида), Шӯрои тиҷорат ва технологияи ШМА ва Иттиҳоди Аврупо, AUKUS (Австралия, Британияи Кабир, Штатҳои Муттаҳида), I2-U2

(Ҳиндустон, Исроил, АМА, Штатҳои Муттаҳида), Шӯрои тичорат ва технологияи ШМА ва Иттиҳоди Аврупо ва ғайра дастаҷамъона амал намуда, барои таҳкими бештари низомҳои демократӣ, амнияти саросарӣ ва амалӣ сохтани усулҳои аслии оӣйнномаи СММ пайваста кӯшиш ба харҷ дода мешавад.

Бахши чорумим санади мазкур “Стратегияи минтақавӣ мо” номгузори шудааст. Штатҳои Муттаҳида метавонад ба мушкилиҳои ин даҳсолаи ҳалқунанда танҳо тавассути шарикӣ бо кишварҳо ва одамон дар саросари ҷаҳон посух диҳад. Муносибатҳои густурдаву амиқи роҳбарияти сиёсии кишвар имкон медиҳад, ки амрикоӣҳо дар саросари ҷаҳон аз самараҳои чунин сиёсат баҳраманд гарданд: мо тақрибан дар ҳама кишварҳо сармоягузори ва тичорат дорем, шахрвандони мо дар ҳама қитъаҳои олам қору зиндагӣ ва таҳсил мекунамд. Ояндаи Амрико ва ҷаҳон бо ҳам алоқаманд аст ва, аз ин рӯ, стратегияи мо стратегияи глобалӣ мебошад, - тазаққур мегардад дар ҳамин бахш.

Дар доираи сиёсати минтақавӣ худ ШМА ҳамкориҳои судмандро дар ҳавзаи Ҳинду Уқёнуси Ором самти афзалиятнок ва ҳаётан муҳим мешуморад, чун минтақаи мазкур, аз назари таҳиягарони Стратегия, дар оянда қисмати зиёди рушди иқтисодии ҷаҳонро таъмин намуда, ба маркази асосии геополитикаи асри 21 мубаддал хоҳад гашт. Штатҳои Муттаҳида якҷо бо дигар давлатҳои минтақавӣ барои озод, амн ва дастрас нигоҳ доштани ҳавзаи Ҳинду Уқёнуси Ором саъю кӯшиш хоҳад кард. Дар маркази тавачҷух, албатта, робитаву ҳамкориҳои бардавом ва судманд бо Ассотсиатсияи кишварҳои Осиёи Ҷанубу Шарқӣ (АСЕАН), давлатҳои ҷазираҳои Уқёнуси Ором дар ҳамкорӣ бо шарикони панҷгонаи хеш - Австралия, Япония, Ҷумҳурии Корея, Филиппин ва Таиланд қарор хоҳанд гирифт. АРЕС, Quad ва АUKUS ва дигар созмону шабақаҳо низ барои ҳалли мушкилоти минтақавӣ муҳим хоҳанд буд ва ШМА қувваи дастаҷамъонаи худро тавассути ба ҳам пайвастании иттифоқчиён ва шарикони рушд қорбаст менамояд, аз ҷумла

тавассути ташвиқи робитаҳои зичтар байни кишварҳои ҳамфикри Ҳинду Уқёнуси Ором ва Аврупо. Ба ҳамин муносибат махсус қайд карда мешавад, ки ШМА ҷомеаҳои озодро тавассути сармоягузорӣ ба институтҳои демократӣ, матбуоти озод ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дастгирӣ намуда, дар мубориза бар зидди тақаллуб ва фасоди иттилоотӣ бо шарикони худ ҳамкорӣ мекунад.

Равобити трансатлантикӣ низ қисмати муҳими сиёсати минтақавӣ шуморида шудааст. Ба ин муносибат дар Стратегия омадааст, ки Аврупо шарикони асосии ШМА дар ҳалли маҷмӯи пурраи мушкилоти глобалӣ буд ва хоҳад монд. Таҳкими минбаъдаи НАТО дар ҳамин замина мақоми махсусро касб кардааст ва содиқ будани ШМА ба паймони мазкур ва моддаи 5 он дар бобати дифои дастачамъӣ таъкид гардидааст. Дастгирӣ ва ҳамкориҳои минбаъда бо Украина, Молдова, Гурҷистон, кишварҳои минтақаи Балкан ва Кавкази Ҷанубӣ зикр гардида, сиёсати Россия ва роҳбарияти сиёсии он (президент Путин В.В.) маҳкум карда шудааст.

Дар мавриди кишварҳои Осиёи Марказӣ бошад, омадааст, ки ШМА минбаъд ҳам аз раванди таҳкими истиқлолияти давлатӣ, соҳибхитиёрии сиёсӣ ва тамомияти арзии кишварҳои минтақа пуштибонӣ хоҳад кард. “Мо кӯшишҳоро барои баланд бардоштани устуворӣ ва рушди демократӣ дар панҷ кишвари ин минтақа афзоиш медиҳем. Мо корро тавассути платформаи дипломатии С5+1 (Қазоқистон, Ҷумҳурии Қирғизистон, Тоҷикистон, Туркманистон, Ёзбекистон ва Штатҳои Муттаҳида) барои пешбурди мутобиқшавӣ ба бозорҳои ҷаҳонӣ, тағйири иқлим, беҳтар кардани амнияти минтақавии энергетикӣ ва озӯқаворӣ, густариши ҳамгирӣ дар дохили минтақа ва эҷоди робитаи бештар идома хоҳем дод,”- омадааст дар Стратегия. Шарҳу тафсили ҳамкориҳо бо кишварҳои африқоӣ, таъмини минтақаи озод ва амни Уқёнуси Яхбастаи Шимолӣ, мусоидат ба фазои хушоянд дар ақсои олам, баҳру бар ва кайҳон бахши мазкурро хотима бахшидаанд.

Дар қисмати хулоса зикр мегардад, ки ШМА дар ҳамкорӣ бо шарикони ҳамкораш масъала ва мушкилиҳои дар пеш истодаро муваффақона ҳаллу фасл хоҳад намуд. Дар ин раванд масъалаҳои марбут ба густариш ва таҳкими бештари низомҳои демократӣ, таъмини фазои амну ороми саросарӣ барои рушди устувор дар дохил ва хориҷи кишвар мақом ва мавқеи асосӣ хоҳанд дошт: “Мо демократияро дар саросари ҷаҳон таҳким мебахшем, зеро барои ояндаи муташаккил аз ниҳод ва низомҳои ҳуқуқбунёд, одилона ва озод, мучаҳҳаз бо технологияҳои нав ва киберамният заминаи боэътимод хоҳем гузошт. Ҳамин аст вазифаи таърихии мардуми Амрико, ки ҳамеша дар муборизаҳои тақдирсоз пирӯз гаштааст, мушкилиҳоро сарбаландона пушти сар кардааст. Вақтро ғанимат бояд донист”.

Стратегияи мазкур аз нигоҳи концептуалӣ ва ҳадафҳои сиёсии ШМА диди нав нест. Дар он ҳамонро идеяи давлати абарқудрати яккатоз боқӣ мондани ШМА дар арсаи ҷаҳонӣ такроран таъкид гаштааст. Яъне, ҳадафҳо ва интизориҳои ШМА аз нигоҳи стратегия ва муҳтавои сиёсӣ тағйир наёфтааст. Он чӣ тағйир ёфтааст, шаклу восита ва роҳҳои амалӣ сохтани идеяи мазкур мебошад, ки он қомилан ба назар ва бархӯрди неолибералӣ асос ёфтааст. Моҳияти онро барпо намудани ҷомеаи либералии демократӣ бо роҳи тағйири низомҳо ва давлатдорӣ миллии кишварҳо [5, 33] ташкил медиҳад, ки дар он нақши асосиро ШМА бояд ба уҳда дошта бошад. Таваҷҷуҳ ба созмонҳои байналмилалӣ, мусоидат ба равандҳои ҳамгироии ҷаҳонӣ ва минтақавӣ, ба роҳ мондани ҳамкориҳои густурда бо шарикони рушд, истифодаи васеъ аз имконот ва тавонмандии “нерӯи нарм” аз рӯиҳои асосии стратегияи мазкур ба ҳисоб мераванд.

Албатта, стратегияи амнияти миллии Байден аз стратегияҳои ҳамтоёни собиқаш, масалан аз стратегияи “изолатсионии “ Доналд Трамп, ки он ба сиёсати хориҷии “таъминисулҳ бо истифода аз қудрат ва мусоидат ба таъсири ШМА дар ҷаҳони рақобатпазир” [4;10] асос ёфта буд, чандон тафовути ҷиддӣ надорад. Аммо бархӯрди неолибералӣ тақозо мекунад, ки

“усулҳои бунёдии худмуайянкунӣ, тамомияти арзӣ ва истиклолияти сиёсӣ бояд эҳтиром карда шаванд, институтҳои байналмилалӣ мунтазам тақвият ёбанд, кишварҳо дар интихоби худ оид ба сиёсати хориҷии хеш озод бошанд, фазои озодонаи иттилоот таъмин гардад, ҳуқуқҳои асливу умумии инсон дастгирӣ ва фазои мусоиду ягона ба иқтисоди ҷаҳонӣ фароҳам оварда шавад” [9; 4]. Ба ибораи дигар, “эҷоди низоми муносибатҳои нави байналмилалӣ дар шакли бозори ягона (глобалӣ) ва ҷомеаи шаҳрвандии ҷаҳонӣ” [3; 7].

АДАБИЁТ

1. Березина Е.К. Российская публичная дипломатия в Аргентине: институты и инструменты в сфере культуры и образования. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук. – Санкт-Петербург, 2023.
2. Бордачев Т.В. Отношения Россия – Европейский союз и происхождение кризиса европейскомеждународного порядка. Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук. – Санкт-Петербург, 2021.
3. Неолиберализм в международных отношениях // https://spravochnick.ru/politologiya/neoliberalizm_v_mezhdunarodnyh_otnosheniyah/ Дата обращения: 23.08.2023
4. Новая национальная стратегия безопасности США и Центральная Азия // Eurasian Research Institute. - <https://www.eurasian-research.org/publication/novaya-natsyonalnaya-strategiya/?lang=ru> Дата обращения: 23.08.2023
5. Публичная дипломатия: Теория и практика: Научное издание / Под ред. М. М. Лебедевой. — М.: Издательство «Аспект Пресс», 2017. — 272 с.
6. Тебин П. О новой Стратегии национальной безопасности США// Валдайские записки. №120. 09.12.2022

7. Ткачева Е. Политический неолиберализм // https://spravochnick.ru/politologiya/politicheskaya_ideologiya/politicheskiy_neoliberalizm/ Дата обращения: 23.08.2023
8. Цыганков П. А. Современные школы и направления в теории международных отношений. Спор неореализма и неолиберализма. Неолиберализм // Теория международных отношений. — М.: Гардарики, 2003. — С. 132—136. — 590 с.
9. National Security Strategy of the USA - 2022 <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> Санаи мурочиат: 17.10.2022
10. P. Stronski (2017). Uncertain Continuity: Central Asia and the Trump Administration. Central Asia Program, Paper No: 188. // <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://centralasiaprogram.org/wpcontent/uploads/2017/08/CAP-Papers-188-July-2017-Paul-Stronski.pdf>. Дата обращения: 26.01.2018.

Новая стратегия национальной безопасности США: неолиберальный взгляд на архитектуру международных отношений и безопасности

Данная статья посвящена анализу новой стратегии безопасности США, принятой администрацией президента Джо Байдена в октябре 2022 года. Согласно автору статьи, эта стратегия не является новым видением с точки зрения концептуальных и политических целей США. В ней неоднократно подчеркивается идея сохранения США единой сверхдержавой на мировой арене, то есть цели и ожидания США в плане стратегии и политического содержания не изменились. Изменились форма, средства и методы реализации этой идеи, полностью основанной на неолиберальном мировоззрении и подходе. Ее суть – создание либерально-демократического

общества путем изменения систем и национального управления стран, главную роль в котором должны сыграть США.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: стратегия, геополитика, национальная безопасность, либерализм, миропорядок, международные отношения, демократия, США.

New US National Security Strategy: A Neoliberal Perspective on the Architecture of International Relations and Security

This article is devoted to the analysis of the new US security strategy adopted by the administration of President Joe Biden in October 2022. According to the author of the article, this strategy is not a new vision in terms of US conceptual and political goals. It repeatedly emphasizes the idea of maintaining the United States as a single superpower on the world stage, that is, the goals and expectations of the United States in terms of strategy and political content have not changed. The form, means and methods of implementing this idea, completely based on the neoliberal worldview and approach, have changed. Its essence is the creation of a liberal democratic society by changing the systems and national governance of countries, in which the United States should play a major role.

KEY WORDS: strategy, geopolitics, national security, liberalism, world order, international relations, democracy, USA.